dönük
namalı.
n, nasıl
elerdir.
şacaktır.

1928 Erich Mendelsohn / Bernhard Hoetger: Sentez - Dünya Mimarlığı

Her ikisinin de aslında düşünmedikleri ortak bir yayında, arkitektonik hacımların ustasıyla binalar tasarlayan heykeltıraş birbiriyle tanıştı. Ayrı dünyalardan geliyorlardı. Birisi büyük kente bağlılık andı içmiş, dünyanın her yanını dolaşmış, Batı'daki ve Doğu'daki halkların ufkunu tanımıştı. Diğeri Worpswede yakınındaki kırlık yerde mağaramsı bir evde neredeyse inzivada yaşıyordu. İlkine göre dünya mimarlığının anlamı yüzyılın aykırı bilgeliklerinin birleştirilmesidir; öteki ise kişiliğini mekanik gerilimlerin serin rüzgarına açık bir sanatçı olarak görmektedir. Temelde farklı iki yaratılış arasındaki bu hayal ürünü diyalog sürüp gider. Bu, iki özgün tipin karşılıklı konuşmasıdır.

Erich Mendelsohn: Sentez (Berlin 1928)

Yeni dünya mimarlığının sorunu:
Mekaniğin sonluluğu
artı yaşamın sonsuzluğudur.

Amerika'nın tarihi, maksimum ekonomik gelişmenin tarihi, Yeni Dünya'nın teknolojiye ve gerçekçi zekaya dayanarak gelişmesinin tarihidir. Rusya'nın tarihi, mutlakıyet ve maksimum tarımsal güçten devlet sosyalizmine eşi bulunmaz bir atlayışın tarihidir. Yeni Dünya'nın tarihinin başlangıcında, teknoloji ve entelektüel düşüncelere dayalı gelişme yer alıyor. Bu nedenle hem Rusya, hem de Amerika için, ortak gelişme ortamı teknolojidir. Amerika'nın: Ben dünyayım, ben yaşamın kendisiyim, dediği doğrudur. Buna karşılık Rusya şöyle demekte: Daha dünyayı yaratmam gerekiyor, yaşamım tüm insanlara aittir. Fakat her ikisi de, düşünmeksizin ve sanki bir yazgı imişcisine çağı anlamışlar; her ikisi de, bugüne kadar varlığını sürdüren ortak anlatım biçimlerinin temel bir değişim geçirdiği konusunda anlaşmışlardır:

Yalnızca etkin elin, etkin aklın yaşamaya hakkı vardır.
Makinenin, uçağın ve atomun parçalanmasının simgesi.
Tanrı
inançta değil,
düşüncede değil,
yalnızca edimde yaşar.
Sanat yalnızca gerçeği yaratır.
Sanat yaşamın en yüce anlatımı,
yaşamın kendisidir.

Fakat: geçiş döneminin özelliği olan bu türden ateşli ve ısrarlı tutum, kolaylıkla duygusallık tehlikesine yol açar. Bu nedenle, teknolojik açıdan hâlâ ilkel olan Rus, kurtuluşu kendisine yabancı olan bir zeka biçiminin abartılmasında ararken, teknolojik açıdan hayli gelişmiş Amerikalı kurtuluşunu, kendisine yabancı bir ruhsallığın yoğunlaştırılmasında arar. Avrupa, eğer kendisini unutmaz ve bütün içindeki dayanışmayı koruyabilirse, uygun bir ara konuma ulaşırsa, hem düşünce hem de akla, hem ruh hem de zekaya anlatım sağlarsa, yaratıcı iradenin iki kutbu, Amerika ve Rusya'nın ortasını bulacaktır. Çünkü zeka

tutkularımızı yönlendirir, fakat yasayı insan ruhu yapar. Bu nedenle teknoloji insanın kendisi ile sonlanır. Teknoloji tek başına amaca dönüştüğü an, mekanik kuram teknik buluşlara fazla değer verilmesine yol açar ve teknolojiyi putlaştırır. Bu yüzden mekanikleşme yoluyla insan ruhu değiştirilmemeli. Tersine, politika ve ekonominin temelini ilk oluşturan, doğal güçlere insana hizmet için planlı olarak boyun eğdirilmesidir. Toplum ve kültür, ekonominin temelleri üzerinde gelişir. Bu nedenle insan makinenin otomatikleşmiş bir uzantısı değil, onun bulucusu, efendisidir. Ancak kendisinin tümüyle değişmiş gereksinimlerine egemen olduktan sonra hayali yeniden özgürlüğüne kavuşarak doğasındaki gizeme yönelik mistik öğelerin gereksinimlerine dönebilir. Yeni dünyadaki umudun işaret feneri görkemli bir birleşimdir: Rusya'nın özveri gücü.

Duygunun yoğunluğu-
doğasındaki içgüdüsel,
coşkulu dinsel öğe-

Amerika'nın sorunsuz etkinliği ve enerjisiyle birleşmiş,
Amerika'nın ileri teknolojik düzeyinde uygulanıyor!

Rusya ve Amerika,
toplu ve bireysel,
Amerika ve Rusya,
dünyevi ve tanrısal.

İşte bu, yeni dünya mimarlığının sorunu:
Mekaniğin sonluluğu
artı yaşamın sonsuzluğu.

Bernhard Hoetger: Dünya Mimarlığı (Worpswede 1928)

Mimarlık hiç kuşkusuz bugün sanatların içinde en revaçta olanıdır. Makine ve nesnellik çağı, konstrüksiyonu görünür kılma uygulaması, büyüleyici birer reçete ve ilkedir; sıradan kişi bunlarla bir uzmanı dahi alt edebilir. Birkaç kişinin yaydığı bu sanatsal yaratıcılık reçeteleri, kendini beğenmişlerin bilgi hazinesine dönüşür. Fakat yaşayan ruha karşı günah işlememeliyiz, çünkü çağın ruhu, sonsuz yinelemelerle kendini maddeye dönüştürmeye çalışıyor. Nesnellik, güzel yüzeyler ve konstrüksiyonun vurgulanması uğruna boşuna çabalamak, aklı beslerken yaratıcı ruhu reddeder. Reçeteler, hatta mimarlık reçeteleri, zayıf olanlara hizmet eder; bunlara T-cetveli, gönye ve akıl ile donatılmış olarak yaratıcı mimarların arasında katılma olanağını sağlar. Bilgece kavrayış ve sanatsal yaratıcılığın gereksinimleri, reçete ve ilkelerin koyduğu tüm sınırlamalardan kendini kurtaracaktır. Nesnel görünmek, her zaman nesnel olmak anlamına gelmez. Nesnel olmak, sanatsal olmak anlamına gelmeyebilir, çünkü sanatçılık zaten her zaman kendi nesnelliğini oluşturur. Reçetelerin bizi engellemesini ya da denetlemesini istemiyoruz, özgür ruhun kendi yasalarını bulmasını istiyoruz. Yaratıcı anın istediği, saydam duvar, güzel yüzey ya da konstrüksiyon değil, sentezdir. Ve bu sentez önemsiz ve kuşkulu ayrıntıların toplamı değil, içgüdüsel bir coşkunun sonucudur. Nasıl ki yaratım, meditasyondan zihinsel bir yoğunlaşmaya geçişi çoğu kez bir önkoşul olarak gerektiriyorsa, aynı şekilde, etkili ve bitmiş biçimin elde edilmesi de çoğu kez, yol üzerinde fazladan sapma yapılmasını gerektirir. 'Nesnel' mimarlıkta anlamsız yüzey geniş bir alana yayılır, ne heykele ne de resme hoşgörüsü

vardır, rahatlık ve sıcaklık pahasına kendine yeterli olur. Yaşama ve dünyaya karşı duygularımızı güçlendiren etkenleri reddetmek istemiyoruz. Her şeyde kanımızın sarhoşluğunu yaşamak istiyoruz. Resimleri 'konu dışı' oldukları için odalarımızdan atmak istemiyoruz, tersine onları evimizin neşeli ritmi içine çekmek istiyoruz. Nasıl kitap okumak istiyorsak aynı şekilde heykellere de bakmak istiyoruz, 'toz yuvaları' oldukları için halıları yasaklamak istemiyoruz. Mümkün ve doğrulanmış olan her şeyin tüm zenginliğini istiyoruz. Çünkü bu gerekli bir etken olarak kişiliğimize aittir. Onları sindirmek için gösterilen bunca boş çabaya karşın heykel ve resim varlığını sürdürecektir. Çünkü zamana uyarak bunlar kendilerini mimarlıktan kurtarmış ve kendi güçlü yaşam ve içeriklerini elde etmişlerdir. Kentler, halklarına güneşi ve hareketi geri getirecek bir biçime dönecektir. Bu, yeni bir dünya mimarlığının başlangıcı olacaktır. Burada belirleyici olan sokakların genişliği, iki yanlarında sıralanan binaların yükseklikleri, cepheleri ya da ana hatları, balkonları, çatılarının şekilleri değil, yalnız ve yalnız vatandaşların yaratıcı özlemidir. Artık, ne eski ne de yeni anlamda, koridor ve konut yüzeyleri olmayacak; içinde oturanların alışkanlıklarına göre öne çıkan ya da geriye çekilen ve böylelikle yeniden güneşi görmelerini ve duyumsamalarını sağlayan yapılar olacaktır. Çatılar aynı hizada olmayacak, çatı-bahçesi için duyulan isteklere uygun olarak alçalacak ya da yükselecektir. Kâr etme güdüsü yerine insanın özlemleri belirleyici olacaktır. Fabrika yapımı ürün değil, özelliği olan oda istiyoruz; norm değil, şema değil, dizi değil, tip değil, kişilik istiyoruz. Yaratıcı duygumuzun, mimarlık tarafından dahi bozulmasını istemiyoruz, hayatımızı yaşamak istiyoruz. 'Nesnellik'le ilgilenmeden, ruhun zenginliği parlayacak, tüm üretken olanaklar gelişecektir. İçindeki enerjiye biçim ver ki üşüyen ruhlar ısınabilsin.